

Олена Ільїна викладач кафедри педагогіки, психології початкової освіти та освітнього менеджменту психолого-педагогічного факультету Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОГО ВИХОВАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Теорія гендерного виховання повинна описувати та пояснювати довгострокові тенденції розвитку та зміни в соціумі, як діти сприймають гендерні відмінності та розуміють стереотипи, а також поява упередженості та сексизму. Останнім часом гендерні питання привертають увагу фахівців різних сфер: психологів, соціологів, педагогів, лікарів.

Гендерну проблематику ґрунтовно досліджують багато сучасних українських педагогів: В.Кравець, І.Мунтян, О.Цокур; особливості гендерної соціалізації дошкільників та молодших школярів вивчають Т.Говорун, О.Кікінеджи; підлітків С.Вихор, В.Москаленко.

Шкільна освіта відіграє велику роль в гендерній соціалізації підростаючого покоління, оскільки вона охоплює майже всіх дітей, а також тому, що більшу частину свого часу вони проводять саме в школі.

Вчителі часто мають намір однаково взаємодіяти з обома статями і часто домагаються цього. Однак дослідження виявили, що вони часом реагують на хлопчиків і дівчаток по-різному, можливо, не усвідомлюючи цього. Помічено три види відмінностей. Перший – це загальна кількість уваги, приділеної кожній статі; друге – наочність або «публічність» розмов; третє – тип поведінки, який спонукає вчителів підтримувати або критикувати учнів.

Незважаючи на бажання більшості вчителів бути справедливими до всіх учнів, виявляється, що вони іноді по-різному поширюють похвалу та критику хлопцям та дівчатам. Тенденція полягає в тому, щоб похвалити хлопців більше,

ніж дівчаток за те, що вони правильно показали знання, але критикувати дівчат, ніж хлопчиків, за неправильне відображення знань. З іншого боку різниця полягає в тому, що вчителі схильні не помічати: з хлопчиками вони схильні не помічати неправильних відповідей, а з дівчатами – як правило, не помічати правильних відповідей.

Таким чином, навчальна траєкторія, по якій переміщаються діти, дуже часто залежить від оцінки учителем їх діяльності, яка може бути зовсім не пов'язана з навчанням. Викликане гендерними відмінностями ставлення вчителя до учня може надавати більш сильний вплив на успішність в навчанні, ніж наявність у дитини будь-яких спеціальних здібностей.

Гендерні відмінності – відмінності між представниками різних гендерів. Зазвичай під гендерними відмінностями розуміють відмінності між чоловіками і жінками, хоча в різних культурах зустрічаються різні набори гендерів. Для наочності психологи іноді розрізняють гендерні відмінності, пов'язані із соціальними ролями, від статевих відмінностей, які пов'язані лише з фізіологією та анатомією.

Відпочиваючи соціально, хлопчики частіше тяжіють до великих груп. Незалежно від того, на дитячому майданчику, у школі чи на вулиці, соціальні групи хлопців, як правило, заповнюють багато місця і часто включають значну кількість грубого помешкання, а також організовані та «напіворганізовані» змагальні ігри чи спорт. Зі свого боку, дівчатка частіше шукають та підтримують одного-двох близьких друзів та обмінюються інформацією та почуттями з цими людьми. У міру виникнення цих гендерних відмінностей вони можуть зробити дівчат менш помітними або помітними, ніж хлопчиків, принаймні, у ситуаціях, коли грають на дозвіллі.

Відмінності стилів соціальної взаємодії трапляються і в класі. Хлопчики, в середньому, частіше говорять під час обговорення в класі – іноді навіть якщо їх не закликають, або навіть якщо вони не знають стільки про цю тему, скільки інші в класі. Працюючи над проектом у невеликій спільній групі, вони також ігнорують коментарі та внески дівчат до групи. Під час роботи в різностатевих

групах, хлопчики часто стають, переміщаються, навіть можуть забиратися на стільці. Все це пояснюється тим, що вони (хлопчики або діти маскулинного типу) передають енергію через мозок, змушуючи рухатися своє тіло. Дівчата при цьому, через більш розвинених слухових і мовних центрів, більше слухають, сидять спокійно і викладають на папері ідеї протилежної статі.

В середньому дівчата більше мотивовані, ніж хлопчики, добре вчитися в школі, принаймні під час початкової школи, від дитячого садка до дванадцятого класу дівчата отримують дещо вищі середні оцінки, ніж хлопці. Цей факт не призводить до подібних досягнень, оскільки молодь, переходячи до середньої школи, як правило, обирає курси або предмети, умовно пов'язані зі статтю – математику та науку для хлопців, зокрема, літературу та мистецтво для дівчаток. Наприкінці середньої школи ця різниця у виборі курсу змінює різницю в навчальних показниках хлопців та дівчат з цих предметів.

Гендерні відмінності трапляються також у поведінці класу. Вчителі, як правило, вихваляють дівчат за «хорошу» поведінку, незалежно від її відповідності змісту чи уроку, і схильні критикувати хлопців за «погану» чи невідповідну поведінку. Цю різницю можна також констатувати щодо того, що вчителі не помічають: з дівчатами вони схильні не помічати поведінку, яка не є доречною, але з хлопцями вони схильні не помічати відповідну поведінку. Результат цього випадку – зробити так, щоб дівчата виглядали більш добрими, ніж вони можуть бути насправді, а також зробити так, щоб їх «добро» здавалося важливішим, ніж їхня шкільна компетентність. Таким же чином, схеми реагування вчителя означають, що хлопчики «поганіші», ніж вони можуть бути насправді.

При роботі на уроці необхідно враховувати гендерний аспект освітньої діяльності дітей молодшого шкільного віку. Гендерні відмінності учнів можуть виявитися особливо важливими при формуванні цілісної, впевненою в своїх можливостях особистості. Не слід забувати і про гендерні особливості сприйняття інформації у хлопчиків. Їм треба пояснювати коротко й чітко,

інакше через кілька хвилин вони перестають сприймати голос вчителя. А ось дівчатка хочуть отримати детальну інформацію, часто обговорені не один раз.

Отже, вчителі є основними агентами гендерної соціалізації в загальноосвітній школі: їх уявлення про соціальні ролі чоловіків і жінок, про якостях і здібностях дівчат і хлопців роблять значний вплив на світогляд учнів. Усвідомлення і прийняття того факту, що кожна людина, незалежно від його гендерної приналежності, є індивідуальністю, зі своїм набором психологічних якостей і властивостей, співвідношенням маскулінності і фемінності в психіці, дозволить вчителю збудувати виховний процес більш продуктивно і гармонійно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Говорун Т.В., Кікінеджи О.М. Гендерна психологія : навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 308 с.
2. Павлущенко Н. М. Гендерне виховання дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Тернопіль, 2011. 20 с.
3. Словник гендерних термінів URL: <http://a-z-gender.net/ua/genderna-kultura.html> (дата звернення: 02.03.2020).